

Od gospodarjenja z vodami do celostnega odnosa do vode

dr. Pavel Gantar

Povzetek

Prispevek se ukvarja z razvojnim lokom, ki ga je v moderni dobi, začeniši z industrializacijo pa do danes, prehodilo ravnanje in upravljanje z vodami. Obravnava tri obdobja in upravljanje, ki ga zaznamuje razumevanje vode kot ekonomskega resursa, integralno upravljanje z vodnimi viri, ki poudarja ekosistemski pomen vode, ter družbeno upravljanje, ki poleg ekoloških lastnosti vode poudarja tudi vpetost vode v družbena in kulturna razmerja. Avtor oriše tudi dileme in probleme upravljanja z vodami v Sloveniji po demokratičnem prehodu in osamosvojitvi v zgodnjih devetdesetih letih pa vse do danes. Prispevek zaključuje predstavitev pogledov dr. Petra Gleicka na prihodnost voda.

Ključne besede: celovito upravljanje z vodami, demokratični prehod, gospodarjenje z vodami, prihodnost vode, voda kot ekonomski resurs.

Dr. **Pavel Gantar**,
prostorski in okoljski sociolog

Abstract

The contribution deals with the developmental trajectory that management and handling of water have undergone in the modern era, starting with industrialization up to the present day. It discusses three periods of management marked by the understanding of water as an economic resource, integrated water resources management emphasizing the ecosystemic significance of water, and social governance, which, besides the ecological characteristics of water, emphasizes its embedding into social and cultural relationships. The author also outlines the dilemmas and problems of water management in Slovenia following the democratic transition and independence in the early nineties until today. The contribution concludes with the presentation of Dr. Peter Gleick's views on the future of water.

Keywords: democratic transition, future of water, integrated water resources management, water as an economic resource, water management.

1. Uvod – voda kot nekooperativna dobrina

Trideseta obletnica simpozija Vodni dnevi je dobrodošla iztočnica ali izgovor za vprašanje, kaj se je v tem obdobju dogajalo z vodami v Sloveniji. Teh »trideset let« seveda ne jemljemo kot natančne časovne zamejitve, ampak kot metaforo za oznako obdobja, ki se je začelo s spremembo družbene politične ureditve, preprosto rečeno z vzpostavitvijo demokratičnega in pluralističnega političnega sistema, uveljavljanjem načel pravne države, reafirmacijo zasebne lastnine in z vzpostavljanjem socialno tržnega gospodarstva, predvsem pa z ustanovitvijo lastne države – pa vse do danes.

Če se navežemo na mogoče ne popolnoma točno ugotovitev Giulia Boccalettija, da se »v XX. stoletju reke niso spremenile. Družbe pa so se.« (Boccaletti, 2021:194), lahko nedvoumno zatrdimo, da se je slovenska družba (in država) močno spremenila, vprašanje pa je, koliko in kako so se spremenile naše reke in vode nasploh. Tema je široka in preširoka za ta prispevek. O vodah danes in v zadnjih trideset in več letih vemo veliko, po številnih parametrih spremljamo stanje in spremembe v vodnem krogu, se pravi količinske spremembe pozemnih in površinskih vodnih teles, njihove spremembe v kakovosti voda, spremembe v vodnih ekosistemih, koliko prebivalcev ima dostop do kakovostne pitne vode in koliko odpadnih voda nam uspe očistiti, preden jih izpustimo v naravo. O vsem tem ne bomo govorili.

Tema, ki jo nameravamo samo načeti oziroma skicirati, se nanaša na vprašanje, koliko se je spremenil naš odnos do vode in ravnanje oziroma upravljanje z njo. To vprašanje je postalo še posebej aktualno ob vprašanju krize vode¹, kjer vrsta strokovnjakov poudarja, da ne gre toliko za vprašanje krize vode kot materialne substance, ampak za krizo upravljanja z njo. (Brabier, 2019; Bakker, 2010) Vsekakor številni avtorji opozarjajo, da je gospodarjenje in upravljanje z vodami zelo izmuzljivo in kar težavno početje. Voda je, kot pravi Bakker (2003:2), »nekooperativna dobrina« in nič kaj dojemljiva za človekove načrte z njo. Ni je, ko bi jo najbolj potrebovali, recimo v obdobju suš, zopet drugič jo je preveč in s poplavami povzroča škodo.² Vendar nista samo nestabilnost in nihanje vodnega kroga tista, ki se upirata človekovemu načrtovanju. Voda ni pasivna, če hočemo ali ne, ves čas preobraža naše okolje, nima posluha za geografsko politične razmejitve med regijami in državami, izmika se natančnim pravnim kvalifikacijam, je lahko »nosilka« različnih pravnih režimov, v razmerah, ko je vode malo in premalo, se postavlja vprašanje prioritete rabe, lastništvo nad vodo je prehodno in negotovo. Tudi tam, kjer je uveljavljeno načelo »prvi pride, prvi melje«, se hitro zgodi, da je ta pravica brez haska, ker vsakdo »melje« na svojem ozemlju in skupno prispevajo k izničenju zasebnih pravic do vode. »Voda je,« kot je zapisal Boccaletti (2021, Uvod), »v svojem temelju res publica – javno dobro – gibajoča se brezoblična substanca, ki se upira zasebni lastnini in zahteva kolektivno upravljanje.«

Seveda že bežen pogled na zgodovino odnosa med človekom oziroma družbo in vodo, kot se ta izraža v upravljanju z njo, pokaže, da je v kratkem prispevku nemogoče predstaviti vso, tako rekoč neskončno raznovrstnost teh razmerij.

Zato se bom v tem prispevku osredinil na a) oris razvojnega loka upravljanja z vodami v moderni dobi, ki se začneja z industrijsko revolucijo in razvojem kapitalizma ter se v zadnjih desetletjih 20. stoletja prelevi v postindustrijsko in informacijsko (digitalno) družbo.³ V nadaljevanju bom opozoril na spremembe in težave upravljanja z vodami v kontekstu družbenih, ekonomskih in političnih sprememb, ki zaznamujejo »demokratični prehod« v Sloveniji, ter zaključil s pogledom na prihodnost odnosa do vode in upravljanja z njo.

2. Razvojni lok upravljanja z vodami

Ljudje so že ves čas, predvsem pa od začetka stalne naselitve in razvoja poljedelstva, živeli v nelagodnem razmerju do vode, soočali so se z njeno nestalnostjo, s pomanjkanjem ali preobiljem, poskušali so jo uporabiti za svoje potrebe in namene, jo preusmerjati, izkoriščati za poljedelstvo in druge potrebe. Čeprav so ohranjeni sledovi in ponekod še vedno delujoče vodne ureditve tako imenovanih hidravličnih civilizacij, predvsem v Mezopotamiji, v Indiji in na Kitajskem, so bila tehnična sredstva in poznavanje vodnega kroga razmeroma skromni, človeški potencial, izražen s številom prebivalcev na Zemlji, je bil tisočletja vse do zadnjih 100 let razmeroma majhen, zato je bila uporaba vode za človeško generirane potrebe (namakanje, pitje, plovba) zanemarljiva v primerjavi z današnjim stanjem.

Razmere so se temeljito spremenile s procesom industrializacije, tehnološkim in znanstvenim razvojem, z masovno proizvodnjo ter uveljavljanjem kapitalizma in vloge trga, ki med drugim vlogo tržne dobrine, torej blaga, podeljuje tudi naravnim virom. Govorimo o poblagovljenju oziroma »komodifikaciji« naravnih virov. Brez vode si zagona industrijske revolucije, temelječe na kapitalizmu, sploh ne bi mogli zamisliti. Oba glavna izuma industrijske revolucije – parni stroj in električna industrija – sta temeljila na ekstenzivni rabi vodnih virov.

Vse to je seveda zahtevalo spremembe v odnosu do vode in načinu upravljanja z njo. V spodnji preglednici je orisan razvojni lok oziroma spremembe v upravljanju z vodami od začetka industrializacije do danes.⁴

---

¹ Mogoče je smiselno uveljaviti razlikovanje med »krizo vode« in »vodno krizo«, pri čemer se prvo poimenovanje nanaša na stanje vode v naravi tako v ekosistemskem kot količinskem smislu, na iztrošenost vodnih virov in onesnaženost, drugo pa se nanaša na krizo oskrbe z zdravo pitno vodo zaradi različnih razlogov.

² Pred časom sem v dnevnem tisku zasledil informacijo, da lahko jedrske elektrarne za prihodnjih pet let vnaprej prodajo kar 80 % električne energije, ki jo nameravajo proizvesti, hidroelektrarne pa zaradi »nekooperativne vode« samo okoli 20 %.

³ Izrazov oziroma pojmov za oris obdobja, v katerem živimo danes, je več. Ekonomisti bi poudarjali predvsem ekonomijo storitev, digitalizacijo in globalnost, sociologi postmodernost in družbo tveganja, odvisno od zornega kota, ki ga želijo predstaviti.

⁴ Ko govorimo o obdobjih v razvoju upravljanja z vodami, se moramo zavedati, da je prehod med njimi postopen, marsikaj, kar je novega, še obstaja v starih okvirih, in marsikaj starega v nadgrajenih oblikah ostaja v novih konceptih upravljanja.

Preglednica 1: Razvoj upravljanja z vodami

Časovno obdobje	Ključne besede	Teme	Ključni poudarki	Način upravljanja z vodami
Od sredine 19. stoletja do 60. let 20. stoletja	Voda + ekonomija	Voda kot ekonomski resurs, veliki vodni infrastrukturni objekti, vodne poti (prekopi, kanali)	Odpiranje vedno novih vodnih virov in izraba vode kot naravnega vira («resource development»)	Gospodarjenje z vodami (vodno gospodarstvo) Wasserwirtschaft Water management
Od 60. let 20. stoletja do začetka 21. stoletja	Voda + ekologija	Kritika vodnih veleprojektov, okoljske posledice, voda kot del mreže življenja	Trajnostno upravljanje z vodo kot naravnim virom	Celovito upravljanje z vodnimi viri Integrated water resources management (IWRM)
Danes ...	Voda + kultura	Mnogovrstni pomeni vode, sodelovanje pri upravljanju	Upravljanje s potrebami po vodi, namesto odpiranja in izkoriščanja vedno novih virov	Water governance Družbeno upravljanje z vodami

2.1 Obdobje gospodarjenja z vodami

V prvem obdobju so vodo obravnavali predvsem kot ekonomski resurs. Status vode (pa tudi drugih naravnih virov) kot ekonomskega resursa najboljše ilustrirajo stališča ameriškega geografa in ekonomista Ericha Zimmermanna, ki trdi, da »resursi ne obstajajo, ampak to šele postanejo« (1951:14) tedaj, ko jih prepoznamo kot koristne in uporabne za človekove potrebe in izkoriščanje. Voda je zgolj in samo naravna snov, ki jo lahko izkoristimo, sicer pa »je brez pomena«. Značilna je torej redukcija vode na njeno uporabno ekonomsko razsežnost, druge razsežnosti vode in vodnih virov pa popolnoma pušča ob strani. Predpostavlja se, da je voda vedno tu, da je dostopna in na razpolago za izkoriščanje v gospodarstvu ter za druge človeške potrebe. To je tudi obdobje sektorskega gospodarjenja z vodami v energetiki, kmetijstvu in vodooskrbi. Neusklajeno načrtovanje rabe vodnih virov je povzročalo tudi konflikte med posameznimi sektorji in rabami. Načrtovanje se je dogajalo pretežno po administrativno političnih mejah, ne pa po porečjih in povodjih. Poudarek pri gospodarjenju z vodami je bil na izkoriščanju vedno novih vodnih virov,⁵ na izgradnji vodne infrastrukture, kot so pregrade, nasipi, kanali, plovne poti (Sueški kanal, Panamski prekop), vodooskrbna infrastruktura, namakalni sistemi, vodne akumulacije in drugi vodni objekti.

⁵ Vedno bolj izpopolnjene tehnologije odkrivanja in izkoriščanja vodnih virov (zalog) so omogočile tudi izkoriščanje tistih vodnih virov, ki so bil pred tem nedostopni.

Od izgradnje Hooverjevega jezua v sredini 30. let prejšnjega stoletja je bilo v 140 različnih državah zgrajenih približno 45.000 velikih pregrad (15 metrov ali več), ki so zajele okoli 70 % velikih rek na svetu in ustvarile površine vodnih zajetij v velikosti današnje Kalifornije. Navdušenje nad velikimi pregradami ni imelo samo ekonomske motivacije. Gradnja pregrad je bila simbol napredka in zmage človeka nad divjo naravo in je hkrati legitimizirala politične oblasti, ki so jih zgradile.

Ni treba posebej poudarjati, da se je obdobje gospodarjenja z vodami kot ekonomskim resursom v šestdesetih in sedemdesetih letih izteklo v krizo vode, ki se je izražala v iztrošenju vodnih virov in v onesnaženju površinskih in podzemnih vodnih teles, vse do te mere, da je ogrožala zdravje ljudi in ekonomsko substanco. Voda ni ekonomski resurs, ki je v obilju, vedno dostopen in ga lahko uporabljamo, kakor se nam zdi.

2.2 Obdobje celovitega upravljanja z vodami

Koncept celovitega upravljanja z vodami se je začel razvijati v osemdesetih letih prejšnjega stoletja kot odgovor na vodno krizo, v institucionalne politike je začel vstopati v devetdesetih letih in se je v začetku novega stoletja uveljavil kot prevladujoči pristop k upravljanju z vodami, na primer v Evropski uniji s sprejemom Okvirne direktive o vodah leta 2000.

Ključna sprememba je, da voda ni več zreducirana zgolj na ekonomski resurs, ampak se jo vse bolj razume v ekosistemskih kategorijah. Voda je gradnik ekosistemov (vodni ekosistemi), hkrati pa s svojim vodnim krogom omogoča proces življenja v celoti – vzpostavlja »mrežo življenja«.

Osnovne lastnosti celovitega upravljanja z vodami lahko povzamemo v naslednjih alinejah:

- upoštevati mora ekosistemske funkcije vode in vzdrževati dobro stanje vode kot naravne substance;
- mora biti integralno, tako da vključuje vse njene razsežnosti in različne rabe ter jih upravlja v njihovi kompleksnosti;
- mora biti celovito, tako da zajema upravljanje in načrtovanje vodnih režimov (vodnih količin) ter kakovost vode z vidika kemijskih, bioloških in drugih lastnosti;
- mora biti integralno in celovito v pomenu, da se ne omejuje le na vodna telesa (površinska in podzemna), ampak tudi na dejavnosti, ki imajo vpliv na količine in kakovost voda, na primer urbanizacija, kmetijstvo, promet, turizem in industrija;
- Celovito upravljanje z vodami se mora dogajati na ravni povodij in porečij (odvisno od ravni načrtovanja) in mora prečiti administrativno-politične meje. Enota upravljanja z vodami je povodje.

Čeprav je koncept celovitega upravljanja z vodami omogočil pomembne premike k razumevanju vode v njenih ekosistemskih razsežnostih in je sprožil številne dejavnosti, ki so v dveh ali treh desetletjih pripeljale do pomembnega izboljšanja ravnanja z vodami, pa tudi izboljšanja kakovosti, predvsem površinskih voda, so vse bolj opazne tudi kritike takšnega pristopa.

Kritiki mu pripisujejo predvsem visoko stopnjo centralizacije in tehnokratski pristop, ki je upravljanje z vodami vzpostavil kot visoko profesionalno dejavnost, ki se ravna po kriterijih posameznih strok (hidrologija, biologija ...), ne upošteva pa vpetosti ljudi in družbe v vsakodnevna razmerja z vodo.

2.3 »Družbeno upravljanje z vodami« (Water Governance)⁶

Ko govorimo o družbenem upravljanju z vodami, se moramo zavedati, da v svetovnem merilu še zdaleč ne gre za teorijo in prakso upravljanja z vodami, ki bi imela prevladujoč značaj. Pravzaprav gre za zametke novih pristopov, ki se tu in tam pojavljajo v okviru prevladujoče doktrine celovitega upravljanja z naravnimi viri, ne vemo pa še, do katere mere se bodo novi pristopi uveljavili. Domnevamo lahko, da bi lahko k hitrejšemu uveljavljanju novih doktrin prispevala povečana ozaveščenost prebivalcev v zvezi z vodnimi zadevami.

Če je doktrina celovitega upravljanja z vodami afirmirala številne, do tedaj zanemarjene ekološke vidike vode, upravljanje pa poverila strokovno-birokratskemu državnemu aparatu, nova doktrina uveljavlja povezave med vodo v njenih različnih manifestacijah in družbo oziroma vpetost vode v družbena razmerja.

Osnovni gradniki novega pristopa so:

- večnivojski pristop, ki implicira premik od prevladujočega državnega upravljanja z vodami in zahteva delitev pristojnosti z lokalnimi in regionalnimi ravnmi, različnimi skupnostmi, civilnodružbenimi skupinami in organizacijami ter prizadetimi prebivalci;

---

⁶S pojmom »governance«, ki se v zadnjih petnajstih letih vse pogosteje pojavlja v zvezi z vodami, so velike težave. V slovenščini, pa tudi v nekatere druge jezike, je ta pojem skorajda neprevedljiv. Politologi in komunikologi svetujejo pojem »vladovanje«, ki na nek način fonetično spominja na »governance«, vendar pa gre »vladovanje z vodo« težko v ušesa, predvsem pa izpušča elemente družbene participacije. Med družboslovci še ni konsenza glede prevoda tega pojma. Za potrebe tega članka uporabljamo sestavljanjo »družbeno upravljanje z vodami«, ki vsebinsko najbolj ustreza »governance«, kot se pojavlja v povezavi z vodami.

Poleg tega pa obstajajo dvoumnosti glede njegove rabe in definicije. V širšem pomenu »governance« pomeni vsako obliko institucionalnega in neinstitucionalnega upravljanja/ravnanja z določeno zadevo. V tem pomenu bi pojem »water governance« pomenil ves korpus institucionalnih, neformalnih in tradicionalnih ravnanj z vodo v neki družbi. Ob tem pa obstaja še bolj določna opredelitev, kot specifičen način tokrat družbenega in ne samo institucionalnega upravljanja z vodami.

- napotuje na aktivno participacijo prebivalcev v procesih odločanja v povezavi z vodnimi zadevami in rabo vode ter vzpostavitev organizacijskih oblik za sodelovanje prebivalcev, lokalnih skupnosti in drugih. Odločitve naj se sprejemajo na ravneh, na katere se urejanje vprašanj nanaša;
- prepozna, da voda ni samo neka nevtralna naravna snov zunaj nas, ampak ima hibridno naravo, je družbeno konstruirana in vsebuje tudi kulturne attribute. Novo pojmovanje vode presega dihotomijo družba/narava;
- zagovarja neinvazivne intervencije v vodno okolje. Na primer, če tradicionalno celovito upravljanje z vodami daje poudarek na gradnji čistilnih naprav, da bi preprečili onesnaževanje, nov pristop napotuje na čim manjše generiranje odpadnih voda, ki potrebujejo čiščenje, oziroma na njeno ponovno uporabo;
- poudarja, da upravljanja z vodami ne moremo preprosto samo prilagajati našim potrebam, ampak tudi obratno, prilagajati moramo tudi naše potrebe potrebam, ki jih ima voda.

Koncept družbenega upravljanja z vodami izhaja iz temeljite vsebinske spremembe razumevanja vode, voda ni več nekaj, kar je »tam zunaj« in je na voljo, da jo ukrotimo za človeka, ampak je del našega (družbenega) življenja in vpeta v hibridna naravno-družbena razmerja.

3. Teh naših »trideset let«

V tem oddelku bomo poskušali skicirati nekatere odprte dileme in probleme upravljanja z vodami po prehodu v demokracijo in osamosvojitve Slovenije. Naj najprej opozorimo, da gre za skico, ki je daleč od tega, da bi prikazala vse nianse odnosa do vode in upravljanja z njo v zadnjih nekaj več kot tridesetih letih.

Na vprašanje, ali sta se v teh letih spremenila naše razumevanje in odnos do vode, pa lahko odgovorimo kar takoj. Spremenila sta se, in to temeljito. Danes pravzaprav nimamo posegov v vode, gradnje vodooskrbne in kanalizacijske infrastrukture ter protipoplavnih ureditev, ki ne bi ustvarjali konfliktov bodisi med investitorji, prizadetimi prebivalci in med strokami ter različnih odzivov civilnodružbenih organizacij. Upravljanje in ravnanje z vodo sta postala res-publica, javna zadeva, torej stvar, ki zadeva vse. Gre za velik premik v primerjavi s preteklimi desetletji, ko so bili različni posegi v vode – od gradnje pregrad za HE do protipoplavnih ureditev, melioracij kmetijskih zemljišč in namakanja – stvar stroke in gospodarskih odločitev, zunaj domene javnega mnenja.

Prehod v demokracijo in slovenske vode ima nekaj skupnega, in sicer letnico 1990. Spomladi tega leta smo imeli prve demokratične volitve v sicer še staro Skupščino republike Slovenije, dobili smo prvo demokratično izvoljeno vlado, jeseni pa smo se soočili z velikimi poplavami. Vse reke so prestopile bregove, še posebej v zgornji in spodnji Savinjski dolini.

Sovpadanje volitev in poplav v istem letu je bilo seveda naključno, v simbolnem smislu pa so poplave pomenile konec vodnega gospodarstva, kot smo ga poznali pred tem, in umeščanje gospodarjenja z vodami v nove institucionalne okvire z nekoliko pozneje ustanovljenim ministrstvom za okolje in prostor. Te spremembe so se začele že leto pred tem z razgradnjo tako imenovanih socialističnih samoupravnih interesnih organizacij, med drugim tudi na področju voda. Nekdanja Zveza vodnih skupnosti, v kateri so bili tripartitno po 8 vodnih območjih organizirani predstavniki stroke, vodnogospodarskih podjetij, lokalnih skupnosti in uporabnikov, je bila razpuščena in umeščena v strukturo nove vladne sektorske organizacije. Predvsem pa je treba povedati, da je z razgradnjo Vodne skupnosti Slovenije usahnil neodvisen vir financiranja, ki je bil integriran v državni proračun, vodno gospodarstvo pa ni imelo več nadzora nad njim.

Za vodarje, torej vodarsko stroko in vodnogospodarska podjetja, so bile te spremembe precej travmatične. Z izgubo avtonomnega področja vodnega gospodarstva se še dolgo, več kot desetletje, vse tja do sprejema novega zakona o vodah v letu 2002, vsaj večinsko niso mogli sprijazniti. Temu se je pridružila tudi prizadetost, ker je del nove demokratične vladne politike vodarjem očital, da so odgovorni za silovitost poplav novembra 1990. Očitki so šli v smer, da so vodarji z gradbenimi posegi v vode pospeševali pretočnost in odvajanje voda, s tem pa so odprli pot njenemu še bolj škodljivemu delovanju, namesto da bi se v desetletjih pred tem usmerili v zadrževanje voda in njihovo sonaravno urejanje. Vprašanje, koliko so ti očitki upravičeni, puščamo ob strani, čeprav se je v tedanjem času že dogajala sprememba doktrine upravljanja z vodami v smer celovitosti in zadrževanja voda. V pismu, ki ga je novoustanovljeno društvo vodarjev Slovenije (DVS) naslovilo tedanjemu ministru za okolje in prostor, opozarjajo na »zeleno hajko«, ki je bila očitno uspešna pri radikalnem zmanjšanju sredstev za vodno gospodarstvo. (Slovenski vodar, 1/1996, str. 16)

Dejstvo je, da so se na področju upravljanja z vodami zgodile radikalne spremembe, in to čez noč. Nova upravna organizacija države, v kateri ima regulacija posameznih sektorjev svoj vrh v vladnih ministrstvih, je pometla z avtonomijo vodnega gospodarstva:

- Dejavnost urejanja voda je pristala v pristojnosti ministrstva za okolje in prostor, v katerem pa je voda predstavljala samo enega od segmentov okoljske, prostorske in pozneje tudi naravovarstvene organizacije in politike.
- Čeprav je stari zakon o vodah, razen v delih, ki ga je razveljavila nova upravno-organizacijska in politična ureditev, še ostal v veljavi, pa je vse večjo vlogo prevzemal leta 2004 sprejet zakon o varstvu okolja in je »vodno politiko« integriral v koncept okoljske politike. Tako so v DVS v odmevu na predlog programa *Urejanje voda v Republiki Sloveniji*, ki ga je pripravila dr. Meta Gorišek, protestirali proti temu, da bi bil ta program sestavni del *Nacionalnega programa varstva okolja Slovenije*, ampak bi moral biti samostojen dokument, ki bi se moral imenovati *Program razvoja gospodarjenja z vodami*. (Slovenski vodar, 5/1997, str. 53)
- Če je Zakon o varstvu okolja vse bolj opredeljeval dejavnost urejanja z vodami, tudi v zvezi z emisijami v vode in onesnaževanjem, je po drugi strani Zakon o gospodarskih javnih službah oskrbo z vodo ter odvajanje in čiščenje odpadnih voda obravnaval skupaj z drugimi gospodarskimi javnimi

- službami, kot je ravnanje z odpadki, in drugimi komunalnimi službami.
- Vse to skupaj je pomenilo ukinitve vodnega gospodarstva kot posebne gospodarske panoge, s posebnimi nalogami in pooblastili ter lastnim financiranjem. Novi pravni in strokovni dokumenti so pojem »gospodarstvo« opuščali, na njegovo mesto pa je stopilo »upravljanje z vodami«. Rezultat je »razvrednotenje stroke«, na kar opozarja Mitja Starc, saj je, kot navaja: »Vodarstvo z deleža 0,45 % pristalo na 0,06 % brez realnega upanja (...), da bi se te stvari v prihodnjih letih bistveno popravile.« (Starc, 2000: 16)
  - Na tem mestu puščam odprto vprašanje, ali sta razgradnja vodnega gospodarstva in prehod od gospodarjenja na upravljanje z vodami pomenila predvsem izgubo avtonomije, kot je prevladujoče opozarjala vodarska stroka, ali pa je integracija z okoljskimi in naravovarstvenimi vidiki upravljanja z vodami dejansko pomenila prehod k celovitemu upravljanju z vodami, pri čemer je treba poudariti, da se je vodarstvo na nek način razblinilo v tedanjem ministrstvu za okolje in prostor, brez ustrezne »hierarhije« oblikovanja, izvajanja in nadzora nad politiko urejanja voda. Spremembe je prinesla šele pozneje ustanovljena Direkcija za vode RS, ki je še danes organizacijsko in kadrovske podhranjena za upravne, strokovne in načrtovalske dejavnosti. Inštitut za vode pa še vedno ostaja brez prave umestitve v sistem upravljanja z vodami.
  - Temeljite spremembe je načrtoval nov Zakon o vodah iz leta 2002, ki je hkrati pomenil tudi harmonizacijo z zakonodajo EU na področju voda, predvsem z okvirno Direktivo o vodah. Toda tudi ta zakon ni prinesel »sprave« med vodarsko stroko in državno vodno politiko, kot je to razvidno iz Slovenskega vodarja št. 10 iz novembra 2000 in št. 12 iz leta 2002. Umanjkanje avtonomije in opustitev »gospodarjenja z vodami« je bil previsok prag za »spravo«. Pozneje je v kontekstu prilaganja evropski vodni politiki dilema med gospodarjenjem in upravljanjem počasi izginila. Ostalo je spoznanje, da voda, ki jo razumemo samo kot ekonomski resurs, ne more predstavljati temelja za upravljanje z njo.
  - Danes po več kot tridesetih letih še vedno lahko trdimo, da pomembne dileme glede upravljanja z vodami še vedno niso razrešene. Navsezadnje se danes to vidi ob interpretacijah katastrofalnih poplav iz avgusta 2023 in ob predlogih za sanacijo stanja. Obstajata dve radikalno različni razlagi, zakaj so bile te poplave še bolj uničevalne, kot bi bile sicer glede na količino in časovni razpored padavin:
    - Prva razlaga pravi, da so bile poplave »še hujše«, ker smo premalo posegali v vodotoke, jih zanemarjali, nismo čistili rek, gradili protipoplavnih nasipov, zadrževalnikov visokih voda, izvajali smo premalo gradbenih ukrepov.
    - Druga razlaga trdi prav nasprotno: poplave so bile »še hujše«, ker smo preveč posegali v vode in pospeševali njen odtok, namesto da bi ga zadrževali. Vodi smo odvzeli velik del njenega razlivnega prostora, namesto da bi se omejili pri poseganju v rečni prostor ter sami prilagodili svoje obnašanje oscilacijam vodnega kroga.

Razprava o tem se bo v prihodnjih mesecih in tudi letih še razživela, verjetno bo vplivala tudi na zasnove poplavne varnosti in odpornosti, nikoli pa ne bo zares končana.

4. Pogled v prihodnost

Žal je resna razprava o prihodnosti upravljanja z vodami omejena s številom znakov za ta prispevek. Opozorim naj le na zadnje delo enega od najbolj uveljavljenih vodnih strokovnjakov dr. Petra Gleicka, v katerem navaja naslednje globalne, torej svetovne usmeritve, ki vodijo k trajnostnemu ravnanju z vodami. Na kratko jih povzemam:

- Treba je končati vodno revščino in vsakemu prebivalcu na planetu zagotoviti varno pitno vodo in sanitarije.
- Vodo in ekološke koristi, ki jih zagotavlja, je treba vrednotiti tako v filozofskem kot ekonomskem pomenu.
- Povečati je treba učinkovitost in produktivnost vseh načinov rabe vode. Več lahko počnemo z manjšo rabo vode.
- Treba je razvijati nove vire vode, pri čemer ne gre za izkoriščanje vedno novih vodnih virov, ampak za uporabo odpadne vode in padavinskih voda.
- Treba je reformirati vodne institucije ali pa oblikovati nove. V upravljanje z vodami je treba vključiti vse relevantne deležnike. Skrb za vodo ne more ostati samo znotraj okvirov upravljanja z vodami, ampak se mora razširiti na področje kmetijstva, energetike, prostorskega načrtovanja, če navedemo samo najbolj pomembne. (Gleick, 2023: 295–300)

Literatura in viri

1. Bakker, K., 2004. *An Uncooperative Commodity. Privatizing Water in England and Wells.* Oxford: Oxford University Press.
2. Bakker, K., 2010. *Privatizing Water. Governance Failure and the World's Urban Water Crisis.* Ithaca: Cornell University Press. (Kindle edition).
3. Barbier, E., 2019. *The Water Paradox,* New Haven: Yale University Press (Kindle edition).
4. Boccaletti, G., 2021. *Water. A Biography.* New York: Pantheon Books (Kindle Edition).
5. Gleick, P., 2023. *The Three Ages of Water. Prehistoric Past, Imperiled Present, and a Hope for the Future.* New York: Hachette Book Group.
6. Odmev na predlog programa »urejanja voda v Sloveniji«, DVS, št. 5., avgust 1997, Celje, str. 53.
7. Pismo ministru, DVS, Slovenski vodar, št. 1, april 1996, str. 12–13, Celje.
8. Starc, M., 2000. Kaj se dogaja s slovenskim vodarstvom? Slovenski vodar, št. 5., Celje.
9. Zimmermann, E., 1951. *Erich World Resources and Industries,* New York: Harper & Brothers.